

PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2005 LAPKRIČIO 5 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr.216 (41)

J. Degutytės poezija — išsijautimo poezija

Pasikalbėjimas su
prof. Gražina M. Slavėniene,
Janinos Degutytės poezijos
vertėja į anglų kalbą.

—Kaip kilo mintis versti Janinos Degutytės poeziją į anglų kalbą?

—Viskas įvyko spontaniškai, neplanuotai. Sovietmečiu Degutytė buvo mylima ne tik Lietuvoje, bet ir išeivijoje, turbūt neklysiu sakydama, kad ji išeivijoje buvo populiariausia Lietuvos poetė. Geriausiai žinoma buvo jos šviečianti, daininga ankstyvoji lyrika, kuri po pokarinio poezijos badmečio suskambėjo kaip tyras varpelis. Visus žavėjo jos meilė gimtajam kraštui, kuri kartojasi įvairiomis formomis, gamtovaizdžiai, metaforos, gebėjimas išvengti oficialiai reikalaujamų deklaracijų. Jos poezijos fragmentai pasirodavo išeivijos spaudoje puslapiuose.

Ją autoritetingai mums pristatė Rimvydas Šilbajoris, anais laikais jaunas profesorius Ohio State universitete ir bendradarbis naujame žurnale *Literature: Books Abroad*, kurį įsteigė estas Ivar Ivask, pats poetas ir profesorius. Žurnale buvo įdėtas atskiras pabaltiečių literatūros skyrius, kur būdavo paminimi nauji autoriai, naujos kryptys estų, latvių ir lietuvių prozoje bei poezijoje. Šilbajoris iškelė Degutytės modernumą tuometiniame pilkame Lietuvos poezijos fone. Apie ją rašė visi išeivijos kritikai. Tarybinė kritika ją klasifikavo, kaip gamtos poetę.

Ankstyvoji jos poezija buvo pakili, jautri, jausminga, graudi, dvasinga. Poetė ilgėjosi „tikro“ gyvenimo.

—Nukelta į 2 psl.

Gražina M. Slavėnienė

Janina Degutytė

*Jos tylus, ramus balsas buvo tautos
sąžinė, kalbėjo už tuos,
kurie neturėjo balso.
Jos žodžiais galima tikėti.*

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Janina Degutytė
Harold Pinter

Janina Degutyte

Atkelta iš 1 psl.

mo, siekė idealų, buvo drąsi. Įvade į Degutytes dvi toms *Rinkiniai raštai*, jos paskutinę rinktinę, Degutytes poezijos specialistė Viktorija Daujotytė rašo, kad Lietuvoje jos poezija traukte traukė jaunus žmones, ypač kūrybingus, suteikė jiems tarsi gyvenimo programą, juos stiprino ir skatino, net naujai formavo. Jie užsirašinėjo jos posmelius dieno-raščiuose, laiškuose, neužmiršo visą gyvenimą. Tas pats vyko ir šiaurės geležinės uždangos. Pridėsiu ištrauką iš laiško, kurį gavau neseniai iš Aidos Gogelytės, lietuvių kalbos mokytojos Australijoje (Victorian School of Languages, Melbourne).

„Janina Degutyte puiki mūsų poezijos klasikė. Gilūs, išskaudėti jos posmai. Paskutinėse mokyklos klasėse rašiau recenziją vienam jos eilėraščiui. „Neužpūsk pienės pūko — kaip žiburio neužpūsk...“ Ši gili metafora virpino jauduliu pačią mano širdį. Beveik fiziškai jutau nerimą, laimę, skausmą, skaitydama šias eiles. Man tas pienės pūkas buvo ir yra nepaprastai trapus, lengvai sunaikinamas žmogaus tikrumas, esmė, kuri slypi po socialinių kaukių klodais, tačiau yra tiesiogiai veikiamas žmogaus aplinkos ir labiausiai pirmoji nukentanti nuo žiaurumo ir melo. Degutyte viena iš gerbiamiausių ir brangiausių mano poetų. Su ja mintyse ir pykausi, ir bariausi, ir mylėjau, ir verkiau nuo mokyklos laikų. Ji yra deimantas lietuvių literatūros karūnoje! (Šalia Marcinkevičiaus.)”

Šio eilėraščio neverčiau, nes jis, kaip ir tas pienės pūkas, per trapus, lengvai pažeidžiamas. Panašių sprendimų reikėjo daryti ne vieną kartą.

—Koks buvo pirmas šios poetės eilėraštis, kurį išvertėte ir kodėl būtent šis?

—Apie Degutyte daug girdėjau, bet pažinojau tik paviršutiniškai. Tais laikais daugiau domėjausi Algimanto Mackaus kūryba, analizavom jo „nužemintąją generaciją”.

Mano pirmas (ir nebenutrūkstantis) dialogas su Degutyte prasidėjo tik aštuntojo dešimtmečio pradžioje. Mane paskatino mūsų įžvalgaus literatūros kritiko ir poezijos žinovo Prano Visvydo straipsnis *Aidų* žurnale. Išgijau jos rinkinį *Tylos valandos* ir pradėjau skaityti lėktuve, skrisdama iš Toronto į Čikagą. Nebegalejau atsitraukti. Prisimenu kiekvieną detalę. Be jokių pastangų, beveik automatiškai, akyse iškiilo angliški variantai, kuriuos tuoj pat užrašiau. Pirmieji eilėraščiai, kuriuos išverčiau buvo „Džiazo ritme”, „Stiklinis etiudai”, „Kriaušė”, „Raudos”, „Sifizas”, „Mano protėviai”, „Orfėjus” ir panašūs. Vėliau patyriau, kad jie patiko ir amerikiečiams redaktoriams, nes kai kurie buvo net keletą kartų spausdinami ir perspausdinami žurnaluose bei antologijose, kiek prisimenu, pateko net į Oxford antologiją.

Po to pradėjau ieškoti kitų jos knygų ir laisvalaikiais versti, tiesiog iš malonumo sau, nes pajutau bendrą vidinį dvasinį ryšį. Mano nuomone, tokie vertimai sėkmingiausi, nes jie organiškai, geriausiai perteikia originalo nuotaiką ir ritmą. Laikui bėgant, susidarė nemažas pluoštas eilėraščių. Bet dar visai negalvojau apie tokį leidinį, koks išleistas dabar. Iki to dar buvo ilgas kelias.

—Kaip šią poetę vertinate dabartiniame poezijos kontekste?

—Gera poezija visada aktuali ir įdomi. Bet negalima jai taikyti šiuometinės poezijos, postmodernizmo kriterijų. Ją reikia vertinti visai kitais kriterijais, savame kontekste. Degutytes poezija yra įsijautimo poezija, ji rašo „mylinčiom akim”. Šiuolaikinė amerikiečių poezija yra anti-poetiška. Ji viską dekonstruoja. Joje neieškoma lyrinio grožio, prasmės, potekstų. Ji fragmentuoja. Daug įdomesnė yra afro-amerikiečių poezija.

—Kokie Degutytes poezijos aspektai gali sudominti kitataučius skaitytojus?

—Kuo ji gali sudominti kitataučius skaitytojus? Jau vien tuo, kad jos vieta Lietuvos lyrinės poezi-

jos raidoje užtikrinta. Puikiai į tą klausimą atsako knygos recenzentas anglas (*New Hope International on Line*), kuris jos poeziją apibūdino kaip „tyro grožio” poeziją. Tai įrodo, jog ji gali sudominti vien savo lyrinio grožio. Ji tęsė Nėries ir Putino poetinę tradiciją, ir žengė toliau. Pradėjo eksperimentuoti forma, žodžių skambesiu, metaforomis. Anais laikais ji buvo laikoma modernia, novatoriška.

Svetimtaučiams jos poezija bus turbūt įdomiausia, skaitant ją kultūriname-istoriniame bei politiniame kontekste, lyginant su Rytų Europos ir rusų autoriais, kurie turėjo kurti socialistinio realizmo ir cenzūros rėmuose, ir kurie kiekvienas savaip vystė ezopinę kalbą. Ją galima drąsiai statyti šalia kitų aukšto lygio to žanro poetų, lyginti su jais, nagrinėjant jos potekstes, paslėptą mintį. Minėtas Ian Seeth ją vertino ir tame kontekste.

Mūsų moterų poezijų tarpe aš ją vadinau vėlesnės neoromantinės-simbolistinės srovės atstove. Ši srovė buvo stipri Europoje ir Rusijoje XX a. pradžioje, bet po revoliucijos buvo apšaukta dekadentine. Degutyte vertė Rimbaud, Rilke, Anna Achmatova, Marina Cvetajeva ir kitų panašių poetų kūrybą. Tai nepaneigiamas įrodymas, jog ta srovė jai buvo artima. Ji ir man artima. Pennsylvanijos universitete studijavau pas žymų tos srities žinovą, net pasirinkau disertaciją ta tematika. Dėl to Degutytes poezija bus įdomi komparatyvistinės literatūros studentams, ypač naujai atsidariusiam Rytų Europos poezijos fone.

Šiuolaikiniame kontekste Degutytes poeziją naujai „atrado” Solveiga Daugirdaitė, lietuviškos feministinės literatūros specialistė. Pasak Daugirdaitės, Degutytes autobiografija, kurią prieš kelis metus išspausdino V. Daujotytė (*Klausimai/atsakymai*), iš pagrindų pakeitė tradicinį motinos portretą. Pirmą kartą lietuvių literatūroje motina prilygsta piktai pamotei. Tam reikia grįžti prie jos biografijos. Tėvo sušaudymas 1942 m. Degutyte paliko be užnugario. Augo ji atstumta, vieniša, paniekinta, ligų kankina-

ma. Alkoholikė motina ant jos išliejo visą savo pagiežą ir nusivylimą. Kaip visi ujami vaikai, mergitė jautėsi kalta, kad motina jos nemylėjo. Šis kaltės jausmas ją persekiojo visą gyvenimą ir rado savo atgarsį poezijoje. Visą gyvenimą ji ieškojo meilės, o poezija jai padėjo susikurti saugią užuovėją, atkurti sugriautą harmoniją. Dėl to jos poetinis žodis dvelkia gerumu, jis ramina, suteikia estetinį pasitenkinimą bei dvasinę atgaivą.

Tik po motinos mirties poetė išdrįso atvirai apžvelgti skaudų motinos — dukters ryšį. Jos ciklas, skirtas motinos atminčiai, rodo, kad ji pradėjo priartėti prie motinos, net jai atleido, galiausiai išsivadavo nuo kaltės jausmo, kuris ją persekiojo. Ji pradeda matyti motiną kitose šviesose: kaip moterį, kuri nerado meilės santuokoje, nenorėjo vaikų, niekad neturėjo galimybės savęs realizuoti. Dėl to buvo ypatingai įdomu versti ciklą, skirtą motinos atminčiai. Maždaug tuo metu aš pradėjau keistis jos tonacija, siužetai. Ryškiai iš visų išsiskiria eilėraštis „Moteris prie Untupio senkapio”: siužetas buitinis, kasdieninis, tonas dalykiškas, analitinis, beveik ironiškas. Jis jos kūrybai unikalus: pirmas dar nedrąsus žingsnis nauja kryptimi, priartėjimas prie vad. „moterų” kūrybos.

Degutyte rašė gerokai prieš feminizmo teorijų sklaidą Lietuvoje. Jos poezijoje yra daug užuominų apie tai, kad kūryba yra misija, vienišas aktas, kuris reikalauja viso žmogaus. O kuriančią moterį slėgė šeimos, buities išipareigojimai ir reikalavimai. Tai labai modernios feministinės sampratos, kurios dabar nagrinėjamos ir Lietuvoje.

—Ar tai pirmas Degutytes poezijos vertimas į anglų kalbą?

—Taip, tai pirmas išsami jos kūrybos vertimų knyga, tarsi skerspjūvis visos jos kūrybos, nuo pradžios iki galo. Pavienių eilėraščių vertimai pasirodydavo tarybiniais laikais antologijose, bet tai buvo jos ankstyvoji poezija. Rimuota, daininga, artima liaudies dainų tonacijai — ji sunkiai pasiduoda svetimai

Nukelta į 3 psl.

JANINA DEGUTYTĖ

Vertė: G. M. Slavėnienė

LIETUVA

*Lietus laukimas laimė lelija liepų
svaigus kvėpėjimas —
viskas telpa į tavo trumpą vardą.*

Lengva

eiti prieš vėją —

nes ugnis dar gyva mumyse

šimtus metų — nuo anų laužų.

Pulsuoja šaltinis,

kai delnu palieti Žemę.

Lekia paukštis tavo danguje.

Laimingas,

kas išeina su tavo vardu lūpose.

LITHUANIA

*Rain waiting happiness a lily
sweet linden-blossom scent,
all this is contained in your name.*

It is easy

to walk against the wind

because the spark

from those ancient fires

of hundreds of years ago

is still alive

in us.

Springs bubble up

when your palm touches the earth.

A bird soars

in your sky.

Happiness is

to leave

with your name

on the lips.

JANINA DEGUTYTĖ

Vertė: G. M. Slavėnienė

Mano kūne — protėviai...
 Jų skausmo priplūsta
 man į akis, kai
 žiūriu į pasaulį.
 Jų rankomis
 liečiu senas
 svetimas obelis —
 kaip savo.
 Kai užmiegu
 jų baimės ir vizijos
 manyje nubunda.
 Kai kada
 nušvinta
 jų tylus
 šventadieniškas
 džiaugsmas.
 Palengvėtų,
 jei mokečiau prabilti jų žodžiais.

My ancestors are inside me...
 Their sorrows
 flood my eyes when
 I look into the world.
 With their hands
 I touch the old
 unfamiliar apple trees
 as if my own.
 When I fall asleep,
 their fears and dreams
 awaken in me.
 Sometimes
 they
 shine
 with a quiet,
 festive joy.
 It would be
 easier
 if I could
 speak
 their tongue.

Janina Degutytė

Atkelta iš 2 psl.

kalbai, ypač tokiai skirtingai, kaip anglų. Ją versti nesugadinus yra labai sudėtinga. Rimuotuose vertimuose originalas dažnai nuskamba banaliai. Tais laikais jos, berods, vienintelis vertėjas Lietuvoje buvo Lionginas Pažūsis. Jis buvo puikus vertėjas, su ypatingu gebėjimu eiliuoti, bet net ir jam tik retkarčiais pavyko pagauti ir perteikti jos eilių sąskambį, melodingumą, rimtį. Šalia Pažūsis dažnai pasirodydavo dar viena pavardė: Dorian Rottenberg. Jis, spėju, nemokėjo lietuviškai, kurį pagal savo skonį, dažnai per daug „perkurdamas“, nuklaidindamas nuo originalo, nesuprasdamas minties, ją pakeisdamas. Tose antologijose spausdinti eilėraščiai neperteikė jų poetinio grožio. Dėl to ji negalėjo atkreipti kritikų dėmesio.

Išėjimoje, be manęs, kelis eilėraščius subtiliai išvertė poetė Marija Saulaitė. Vertimai rodo, kad ji irgi turėjo stiprų vidinį ryšį su poete. Šiuo metu, berods, niekas Degutytės neverčia. Turime du puikius, produktyvius, energingus vertėjus: Laimą Sruoginytę ir Joną Zdanį. Abu yra jau kelių antologijų sudarytojai. Jie, beveik konkuruodami, nuosekliai seka ir tuoj pat verčia naujausius poetus, bet Degutytė jų nedomina. Zdanys jos neįtraukė į savo „moterų“ antologiją.

—Kokio atgarsio JAV susilaukė ši knyga?

—Atsiliepimai buvo labai teigiami. Jau pasirodė dvi rimtos recenzijos: angliškame internetiniame žurnale *New Hope International* (Ian Seeth) ir įtakingame amerikietiška žurnale *World Literature Today*. Kaip minėjau, pastarasis žurnalas anksčiau vadinosi *Books Abroad* ir senais laikais dosniai pristatydavo lietuvių, latvių bei estų literatūrą. Nauji redaktoriai po Sovietų Sąjungos sugriuvimo pabaltiečiams daug

dėmesio neskiria, orientuojasi daugiau į trečiojo pasaulio literatūrą, lietuviškas knygas retai recenzuoja, bet šių metų paskutiniame numeryje (nr. 5) vienintelė recenzija lietuviškame skyriuje yra Degutytės poezijos knyga. Tai laikau svarbiu laimėjimu. Recenzavo Birutė Ciplijauskaitė, puiki vertėja, populiarianti lietuvių moterų poeziją ispaniškai ir itališkai, pelniusi daug apdovanojimų. Man buvo labai malonu, kad ji, vertindama vertėjos akimis, išvelgė mano pagrindinį principą: įsijausti į verčiamo poeto balsą, prisitaikyti, neužgožti jo savo balsu, bet tuo pačiu surasti tinkamą tonaciją naujos kalbos kalbiniame lauke.

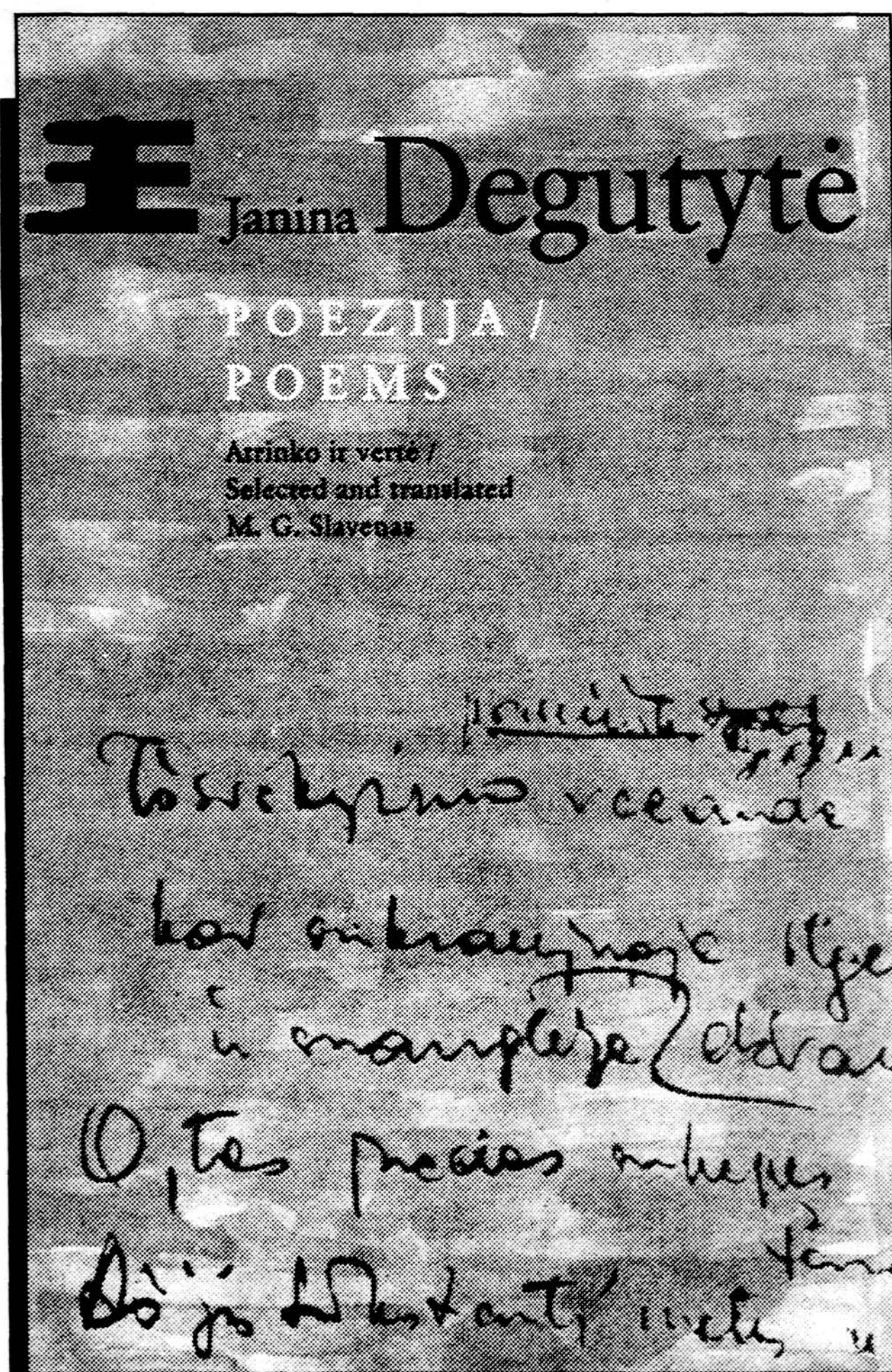
Neseniai sužinojau, kad recenzija pasirodys būsimame *Lithuanian Papers* žurnale Tasmanijoje. Degutytės poezija susizavėjo *Bridges* žurnalo redaktorė, kuri su ja susipažino tik per mano knygą. Ji ketina poetę pristatyti per kelis numerius, išspausdindama po vieną kitą eilėraščių ir ištrauką iš Šilbajorio įvado bei vertėjos komentarų. Tokiu būdu Degutytė taps prieinama *Bridges* žurnalo lietuviškai nesuprantantiems lietuvių kilmės skaitytojams.

Ypač džiugina, kad knygą jau užsisakė kelios universitetų bibliotekos.

Kadangi knygos tikslas — įvesti Degutytės poeziją į angliakalbių poetinį pasaulį, minėti atsiliepimai svarbiausi. Lietuviškoje spaudoje ją trumpai, bet tiksliai, laikraštyje *Literatūra ir menas* pristatė kritikas bei poetas Marius Burokas, o *Vilniaus* žurnale — buvęs Rašytojų sąjungos leidyklos pirm. Valentinas Sventickas. Informatyvų pranešimą išspausdino Elta. Trumpos recenzijos pasirodė savaitraščiuose *Tėviškes žiburiai*, *Amerikos lietuvis*. Lietuvos laikraščiuose skaičiau kelis knygos pristatymo aprašymus. Malonu girdėti, kad Degutytė, kuri šiuo metu lyg ir užmiršta, jaunųjų poetų nuvertinta, žmonių atmintyje dar labai gyva.

Nukelta į 4 psl.

Degutytė kaip žmogus buvo labai uždara, apie save nekalbėjo, saugojo savo privatumą, visą gyvenimą slėpė skaudžias asmeniškias traumas.

JANINA DEGUTYTĖ

Vertė: G. M. Slavėnienė

*Pilnom siaubo akim
žiūrėjom į svetimus tankus,
į svetimas kojas,
trypančias mūsų žemę,
klausėmės svetimos kalbos...
Pro nesutramdomas ašaras
matėme užkaltus vagonus
pilnus raudų ir dejavimo,
ilgomis naktimis
girdėjom mašinų urzgimą
tylioje priemiesčio gatvelėse,
bėgančiose link Nemuno —
tada dar tyros ir palaimingos upės —
gulėjome apsirengę,
pasidėję ryšulius su duona ir drabužiais,
gulėjome apsirengę,
pasidėję ryšulius su duona ir drabužiais...
Vis laukėm —
ar jau čia?..
Taip pasibaigė vaikystė.*

*With horror-wide eyes
we saw foreign tanks,
saw foreign feet
trample our land,
heard a foreign tongue...
Through floods of tears we watched
in the old Kaunas railroad station
trains with cross-barred doors,
heard sobs and screams.*

*Then came the long nights
when we lay fully dressed
and listened to the roar of engines
on our quiet suburban streets
winding toward the Nemunas
(which back then was still
a clean and happy river).
We lay fully dressed
by a bundle of clothes and bread.
Fully dressed,
by a bundle of clothes and bread.
Waiting.
Was it our turn?*

This is how my childhood ended.

Janina Degutytė

Atkelta iš 3 psl.

Amerikoje Degutytės poeziją angliakalbei publikai jau kelis kartus pristatė aktorė Nijolė Martinaitytė. Ta proga turiu paminėti, kad Nijolė buvo mano vertimų varamoji jėga, nes jai jie patiko, juos angliškai buvo lengva skaityti. Nijolė su Degutytės poezija yra artimai susigvenusi, ją daug kartų deklamavusi ne tik čia, bet ir Lietuvoje.

—Kokia Degutytės poezijoje reiškiamas mintis, vaizdas, įvaizdis Jus labiausiai žavi, yra artimiausi Jūsų pasaulėvaizdai bei pasaulėjautai?

—Iš pat pradžių mane patraukė jos žodžio lyrinis grožis, švelnumas, intymus kalbėjimo būdas, žodžio taupumas. Tarybinė kritika ją tais laikais vadino „minimaliste“. Be abejo, tai jos specifika. Keliais brūkšniais ji sugebėdavo nupiešti peizažus, kurie išlieka atmintyje kaip šviečiančios akvarelės. Kas gali užmiršti banguojantį rugių lauką, vingiuojantį baltą vieškelį, rūpintojėlį, aukštą šiaurės dangų, jūrą, tylias pušis ant jūros kranto, vienišą lapkričio medį, obelis po baltais nuometais? Jos gamtovaizdžiai atrodo tokie paprasti, bet iš tikrųjų jie savitai įprasminti, išreišia sielos būseną, tarytum praregėjimą, dažnai susilieja su pačia gamta.

Jos sukurti gamtovaizdžiai, folkloro ir mito tematika, liaudies dainų tonacija, kuri yra organiška lietuvių kalbos dalis — visa tai žavi savime, bet po paviršiumi slepiasi poetinės, gilesnės mintis, politinė kritika. Skaitytojai ją puikiai suprastavo. Užtenka perskaityti „On the high hill“ arba „On the longest night of the year“ — keli trumpi posmeliai pasako daugiau negu ilgas roma-

nas. „Cukrinės varpinės“ ir „Juodas medis“ enigmatiški, juos galima įvairiai interpretuoti.

Vėliau įsigilinau į vėlesnę poeziją. Nustebino ciklas „Tremties sonetai“, kurie alsuoja labai tamsia praradimo nuotaika, primena egzistencinę Liūnės Sutemos pasaulėjautą. Bet ir čia poetė pajėgia semtis jėgų iš gamtos, saulės. Degutytė be gamtos, be saulės negalėjo gyventi.

Ne be reikalo Šilbajoris ją pavadino „transformacijos poetė“. Kiekvienas rinkinys yra kitoks. Keičiasi tematika, tonas, nuotaikos, forma. Ji net koreguodavo senesnius eilėraščius, pridėdama, atimdama, pakeisdama žodžius ar frazes — man kartais dėl to iškildavo keblumų. Degutytė išdrįsta atsiverti tik savo vėlyvojo poezijoje, grįžta į traumuojančius vaikystės išgyvenimus: „Vakariniai maratonai. Vanda“. „Žemaitija. Tėvas“. „Upė. Motina“, „Siaubo pilnom akim“. Deja, jų tik keli.

Su jos tragiška biografija susipažinau tik tada, kai V. Daujotytė išleido savo knygutę *Klausimai/atšakymai*. Šie autobiografiniai fragmentai taip giliai paslėpti, tapo tarytum dar vienu raktu į jos kūrybą, atvėrė ne vien politines, bet naujas asmenines gelmes. Degutytė kaip žmogus buvo labai uždara, apie save nekalbėjo, saugojo savo privatumą, visą gyvenimą slėpė skaudžias asmeniškąs traumas. Tik paskutiniaisiais savo gyvenimo metais, mirtinos ligos iškankinta, ji sutiko atsakyti į Daujotytės klausimus. 2003 m. *Pergalėje* skaičiau jos paskutinius neuzbaigtus užrašų fragmentus, rašytus jau gulint lovoje, kuriuos ji įteikė pusseserei Lilei. Savo rinkiniui atrinkau kelis iš jos paskutinių, jau ranka rašytų eilėraščių, vėliau spausdintų *Nemuno* žurnale ir perspausdintų *Drauge*. Ji dienoraščių nevedė, į stalčių nerašė. Turime tik tai, ką turime.

Šiandien, susipažinusi su Degu-

tytės tragiška biografija, aš ją labai vertinu kaip žmogų. Ji netapo cinike. Atvirkščiai — skausmingi išgyvenimai išugdė jos begalinį humaniškumą, užuojautą silpniems, gilią meilę viskam, kas gyva. Pasak S. Daugirdaitės, ji išliko tyra. Jai šią dieną nebūtų ko gėdintis: niekam nepadlažiavo, buvo nepaperkama. Jos tylus, ramus balsas buvo tautos sąžinė; kalbėjo už tuos, kurie neturėjo balso. Jos žodžiais galima tikėti.

Yra poetų, kurių darbai tobulai išbaigti pagal visus poetinius standartus, bet jie šalti. Degutytė atvira, pulsuoja jausmais: skausmu, meile, liūdesiu, ilgesiu. Dėl to ji tokia sava, artima, ją lengva mylėti. Asmeniškai nebuvom pažįstamos.

—Kaip vyko knygos paruošimo, atrankos, spausdinimo darbas?

—Tai ilga istorija. Degutytės poezijos atskiros rinkinio visai neplanavau, apie tai net negalvojau. Vėliau pripuolamai, kas man patiko, be jokios ypatingos atrankos. Tais laikais Amerikoje kerojo feminizmo inspiruotas didžiulis susidomėjimas moterų literatūra. Universitetuose buvo pradėta dėstyti literatūros kursai, skirti vien moterų literatūrai, nagrinėjantys siužetus, stilistinius ir emocinius subtilumus, būdingus moterims. Amerikoje leidyklos pradėjo konkuruoti, spausdindamos moterų literatūros antologijas. Viena po kitos pasirodė įvairių kraštų moterų literatūros ir poezijos vertimų antologijos, pvz., mano artima kolegė universitete, lenkė, gavo finansinę paramą iš lenkų JAV bendruomenės ir sudarė bei išleido lenkių poecių rinkinį. Tada nutariau, kad tą patį reikėtų padaryti su lietuvių poetėmis. Pradėjau studijuoti kitas Lietuvos poetes ir jas versti. Buvau įsitikinusi, kad šį darbą turi atlikti moterys. Ieškojau bendradarbės, bendraautorės, bet nepasisekė.

Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo buvo daug spausdinama, atsirado kelios rimtos naujos leidyklos, kurios mielai spausdino išėivių autorių darbus. Lietuvoje ši sritis buvo dar „tuščias laukas“. Tokia knyga Lietuvos literatūrai būtų naudinga, tuometiniam kontekste ją tinkamai reprezentuotų. Poetės moterys momentaliai įtekėtų į bendrą stiprią moterų literatūros srovę. Dėl to man atrodė prasmingiausia, kad tokia antologija būtų išleista Lietuvoje. Kreipiausi į kelias leidyklas, bet visur atsimušiau, kaip į akmeninę sieną, absoliutinį nesupratimą: kodėl moterų, kodėl jas išskirti? Niekam nebus įdomu. Moterų antologija galiausiai vis tiek pasirodė, bet tik prieš dvejus metus, taigi, faktiškai jau „po laiko“. Ją sudarė Jonas Zdanys.

Valentinas Sventickas, kuris tuo metu buvo Rašytojų sąjungos pirmininkas, pasiūlė apsiriboti vien Degutyte, jam tai atrodė perspektyviau. Įteikėm prašymą Lietuvių fondui, kuris po kiek laiko reagavo teigiamai. Už tai lieku dėkinga LF pelno skirstymo komitetui, labai dėkinga, nes be tos paramos šios knygos nebūtų. Reklama — ne mano būdai. Mielai atliksiu bet kokią mokslinį darbą, bet ieškoti leidėjo arba vaikščioti po įstaigas ir maldauti finansinės paramos — man peilis. Buvo maloni staigmena, kai sužinojau, kad Vilniaus pedagoginio universiteto docentė Undinė Uogintaitė ir Balzeko lietuvių kultūros muziejus nusprendė šios knygos pristatymą įtraukti į savo sekmadieninę kultūrinę programą.

Prasidėjo kelerių metų darbas. Spausdinimas labai ilgai užsitęsė, nes iš pradžių planavome trumpą jos geriausios lyrikos rinkinį. Knygutė turėjo įtikti į Rašytojų sąjungos naujai įkurtos vertimų serijos rė-

Nukelta į 5 psl.

Janina Degutytė

Atkelta iš 4 psl.

mus. Tos serijos knygutės, kiek jų buvo, plonokos, kokybiškai nelygios, beveik atsitiktinės, o svarbiausia — moksliskai neparengtos. Kiek prisimenu, jos nebuvo dvikalbės. Pateikti vien vertimą be originalo man buvo nepriimtina. Vienai poetei skirta knyga turi pateikti visą vaizdą, visos kūrybos skerspjūvį, pradedant pirmais rinkiniais ir baigiant paskutiniais. Ne mažiau svarbu buvo suteikti skaitytojams ir kritikams tinkamą kontekstą. Be to, tokia knyga neturėjo prasmės nei išliekamos vertės. Sventickas sutiko, o dabar matome, kad tas kontekstas tikrai buvo būtinas, padarė ją prieinamą svetimtaučiams. R. Šilbajoris maloniai sutiko parašyti įvadą. Reikėjo dar paruošti išsamią analizę, padaryti atranką. Teko peržiūrėti visus rinkinius ir išversti nemažai naujų eilėraščių. Be to, aš į Lietuvą galėjau atvykti tik vasarą, o žiemą, man išvažiavus, darbas sustodavo iki kito atvykimo. Esu dėkinga V. Sventickui ir leidyklos direktorei Giedrei Sorienei bei jos bendradarbiams už kantrybę.

—Su kokiais sunkumais susidūrėte kaip vertėja?

—Apie tai gan išsamiai pasisakau knygoje, vertėjos komentaruose. Nesinori kartotis. Vertėjų profesija savotiška: skaitai žodynus, seki aplinką, pastebi kiekvieną reklamą. Nes niekad nežinai, kas kur gal įtiks, ką bus galima panaudoti. Kalba visą laiką keičiasi, atsiranda naujų žodžių, naujų idiomų, naujų

prasmių. Man daug kas sakė, kad Degutytės poezija paprasta, dėl to ją lengva versti. Tikri vertėjai žino, kad tas vadinamas „paprastumas“ yra labai apgaulingas, nes jis paprastas tik paviršiuje. Tarybiniais laikais Degutytė buvo be galo populiari, dviguba nacionalinės premijos laureatė, tai kodėl iš tų laikų neturime daugiau vertimų? Net Lionginas Pazūsis nesiryžo sudaryti didesnio rinkinio.

Net ir verčiant verlibrą, reikia pagauti vidinį ritmą, kuris Degutytės eilėse labai sudėtingas. Žodžiai sukelia ilgą asociacijų grandinę. Tenka ieškoti žodžio, kuris naujos kalbos fone tas asociacijas perduotų. Vertėjas pastebi kiekvieną detalę, kiekvieną nereikalingą žodį ar frazę, nesuformuluotą ar neužbaigtą mintį, pasikartojimus. Degutytės poezijoje nėra gražbylostės, kiekvieną frazę stovi, kur ji turi būti, kiekvienas žodis preciziškai atrinktas, tiksliai surištas su asociacijomis, bet kai tenka dirbti su visa kūryba, atsiranda pasikartojimų. Juos reikėjo kaip nors performuoti. Degutytė emocija, kaip daugelis kitų rytų europiečių ir rusų poetų, ji mėgsta jausmimus intarpus, pakartojimus — vertėjui galvosūkis, nes anglų kalboje tai skambėtų sentimentaliai. O Degutytė jokių būdu nėra sentimentali. Kartais koks žodis buvo dviprasmiškas. Nebuvo galimybės pasitarti su autore, teko pasikliauti nuojauta. Čia padeda vidinis dvasinis ryšys. Kadangi man knyga turėjo būti skerspjūvis, teko įdėti ir kelis ankstyvus rimuotus posmelius. Tai padariau labai nenorom. Turėjau vargo ir su jos vėles-

Nukelta į 8 psl.

JANINA DEGUTYTĖ

Vertė: G. M. Slavėnienė

*Per ilgus šimtmečius
aš čia ėjau
per lietu ir pūgą.
Basa ir vyžota,
čia sodinau obelį
ir auginau rugį.
Čia mano pėdos
šitam rugių lauke.
(Tegu šis pilkas
vėjuotas dangus
pasilieka man vyzdžiuose.)
Čia kūrenau ugnį ir kepieu duoną.
Mokiausi laisvės iš paukščių,
gerumo iš medžių.*

*Sunkiai nešu
neišgiedotas prosenių giesmes,
neiškaktas motinų raudas.
Sunkiai nešu
brolių ir seserų neištartas priesaikas,
vaikų — dar negimusių — klausimus.*

*Tokia tamsi gruodžio naktis,
kad regiu tavo verkiančią širdį...*

*For many long centuries
I have walked right here,
through ice storms and rain storms,
barefooted and in bark shoes,
here I planted an apple tree,
grew the rye,
here are my footprints
in this field of rye.
(Let this windy gray sky
be forever sealed in my eyes.)
Here I lit the fire
and baked bread.
Learned from birds
about freedom,
about kindness
from trees.*

*Like a heavy load I drag
my ancestors' unsung songs,
mothers' unfinished laments,
unspoken pledges
by brothers and sisters
the questions of a child
not yet born.*

*This December night
is so deep I can see
your heart cry.*

HAROLD PINTER

Vieni puolė sveikinti
pagaliau pelnyto
įvertinimo sulaukusį
genijų, kiti pratrūko
piktintis, kodėl
Akademija
„politikuoja“.

VLADAS KRIVICKAS

Patenkintieji ir nuskriaustieji

Artėjant bet kokios premijos laureato paskelbimui, paprastai įtampa didėja, spėliotojų ar net savo pinigų lažybų punktuose statančių kiekis gausėja, ir, pagaliau, atėjus lemtinajai akimirksniui, visuomet tarp aptarinėjančių rezultatus pasigirsta dvi ryškios ir rėkšmingos grupės „eksperimentų“ – patenkintieji ir nuskriaustieji.

Šia prasme Nobelio literatūros premija mažai kuo skiriasi, tarkime, nuo Oskarų. Kita vertus, net ir labai paviršutiniškas žvilgsnis į literatūrinius „oskarus“ atskleidžia keletą aiškių skirtumų nuo tikrųjų, kino Oskarų. Visų pirma, Nobelio literatūros premijos gavėjas yra daug mažiau nuspėjamas. Be to, literatūros pasaulis yra skurdesnis ir mažiau pripratęs prie plačios publikos dėmesio, todėl laimėjusieji yra tylesni ir kuklesni, o pralaimėtojai – įkyresni ir garsiau šaukiantys.

Vertintojas atsistatydino

Pastarųjų metų Nobelio premijos už literatūrą įteikimas literatūros pasaulio klišės patvirtino su kaupu: pernai nugalėtoja buvo paskelbta iki tol mažai žinoma, kontroversiška ne tik savo kūryba, bet ir gyvenimo būdu bei pažiūromis, austrų rašytoja Elfriede Jelinek. Nepatenkintųjų būta tiek, kad jų „šleifas“ nusitęsė net iki šių metų – prieš pat paskelbiant šiemetinių laureatą, iš Karališkosios švedų akademijos, atrenkančios laureatus, atsistatydino jos narys Knut Ahnlund. Neva pernėkštis kritikų pasirinkimas buvęs apgailėtinas ir žeminantis premijos vardą. Kodėl reikėjo tą pasitraukimą „tempti“ metus – sunku suprasti, bet akivaizdu, kad be politikos neapsieinama ir Dramblo kaulo bokšte. Kaip danguje, taip ir...

Šiomet nepatenkintųjų taip pat užtenka, o visi spėliotojai jau dabar graužia nagus, nes premija, kaip žinia, buvo paskirta britų dramaturgui, poetui, rašytojui bei aktorui Harold Pinter, kuris tarp galimų laimėtojų nebuvo nė minimas. Tarsi pagal iš anksto parašytą scenarijų, įvairiausi ekspertai, kritikai bei vertintojai pasidalino į tradicines stovyklas: vieni puolė sveikinti pagaliau pelnyto įvertinimo sulaukusį genijų, kiti pratrūko piktintis, kodėl Akademija „politikuoja“. Dar kiti, intelektualia retorika prisidengę, ėmėsi krizenti, neva europiečiai ir vėl nepraleido progos pasinaudoti H. Pinter kaip „pagaliu, kad įdurtų nekenciamai Amerikai“.

Harold Pinter

Piktas britų dramaturgijos senis

H. Pinter mirė

Be politikos neapsieina nė viena šiuolaikino gyvenimo sfera, tačiau vis dėlto nuoširdžiai tikiu ir teigiu, kad H. Pinter yra vertas gauto žymens galbūt net labiau nei galima būtų pamanyti. Tiesą sakant, politika yra svarbi šio rašytojo gyvenimo ir kūrybos dalis, tik galbūt ne tokia primityvia prasme, kaip kad mėgina įteigti naujojo laureato nekentikai. Ir, beje, H. Pinter nėra mėgstamiausių Jungtinės Karalystės žmonių sąraše. Netgi priešingai. Kaip ir E. Jelinek gimtojoje Austrijoje. Argi tai ne konspiracija ir „bjauri politika“? Reikia pažymėti, kad britų televizija „Sky News“, tą dieną, kai paaiškėjo naujasis Nobelio premijos laimėtojas, pranešė, kad „šiandien mirė rašytojas H. Pinter“, o po nedidelės „pinteriškos“ pauzės, pranešė save „pataisė“ ir pareiškė, kad H. Pinter paskirta Nobelio premija.

Tai iš tikrųjų per daug ir neturėtų stebinti, nes spaudos, ypač bulvarinės, dėmesio dramaturgas niekada nestokojo, visų pirma dėl griežtos pilietinės pozicijos daugeliu svarbių politinių klausimų, o taip pat ir dėl savo asmeninio gyvenimo peripetijų. 1996 m. *Time* žurnalas, kasmet skelbiantis įvairių sričių laimėtojus ir pralaimėtojus, „meilės ir santuokos“ srityje H. Pinter paskelbė metų nevykėliu. Mat pjesės *Betrayal* autorius tais metais išdavė savo žmoną užmezgęs romaną su savo draugo sutuoktine Joan Bahlwell. H. Pinter buvo vedęs du kartus – pirmoji jo žmona buvo aktorė Vivien Merchant, antroji (ir dabartinė) – biografe bei rašytoja Antonia Fraser.

Pirmoji pjesė – nesėkminga

H. Pinter gimė 1930 m. Hackney, žydų darbininkų klasės rajone Rytų Londone. Tėvas buvo siuveljas ir krautuvinkininkas. Ankstyvoje jaunystėje būsimasis dramaturgas studijavo presitižinėje teatro mokykloje, tačiau po dvejų, jo paties teigimu, nelaimingų metų studijas metė. H. Pinter

teigimu, jo, kaip būsimą dramaturgo karjerai didelės įtakos turėjo Antrasis pasaulinis karas. Tuo metu, kai naciai bombardavo Londoną, rašytojas kartu su tėvais gyveno šiame mieste (vėliau kuriam laikui pasitraukė). Pasak H. Pinter, karo metų patirtis jį labai sukrėtė ir net daug vėliau, nesąmoningai, karo patirtys išskildavo rašant ar svarstant apie kokį nors kūrinių.

Būsimasis dramaturgas kurį laiką vaidino provincijos teatruose, kur David Baron pseudonimu pradėjo rašinėti pirmuosius trumpus veikalus teatrui. „The Room“ (1957), pirmoji suvaidinta jo parašyta pjesė buvo pastatyta Bristol universiteto Dramos fakulteto studentų. Netrukus sukurta pjesė „The Birthday Party“ 1958 m. pastatyta West End, tačiau ji susilaukė itin nepalankių recenzijų ir po dviejų savaitių jos vaidinimas buvo nutrauktas.

Kritikai niekam nereikalingi

Nepaisant to, H. Pinter ėmė intensyviai dirbti prie naujo projekto. Po dviejų metų pasirodęs dramatis veiklas *The Caretaker* tapo žaibiškai pripažintas ir kritikų, ir žiūrovų, ir iki šiol laikomas viena iš autoriaus meistriškumo viršūnių. Tačiau, matyt, pirmasis susidūrimas su teatro bei literatūros kritikais menininkui paliko ne kokį įspūdį – H. Pinter žinomas kaip griežtas ir atsainus kritikų atžvilgiu, kartą apie juos taip atsiliepęs: „Aš kritikus laikau iš esmės nereikalingų žmonių grupe... Mums nereikia kritikų, kad jie pasakytų žiūrovams, ką jie turi galvoti“. Tokie kontroversiški pasisakymai atskleidžia H. Pinter žavesį. Štai ką viename interviu jis yra pasakęs apie žiūrovus (verta pacituoti visą ištrauką):

Anne Marie Cusac: „Esate kalbėjęs apie antagonistinę ryšį su žiūrovais; kaip aktorius esate sakęs, kad nekenčiate auditorijos, maždaug, 'tegul žiūrovai sau apsidergia!' Ar tai jums suteikia kokios nors laisvės kaip autoriui?“

Pinter: „Taip, iš tiesų esu linkęs taip jaustis.“

Viena iš nuostabiausių teatro patirčių buvo pjesės „The Homecoming“ premjera New York. Ten buvo tokie žiūrovai. 1967–aisiais. Nežinau, ar jie nors kiek pasikeitė, bet tuomet buvo kailiniuoti ir kostiumuoti. Turtingi. Ir kai užsidegė šviesos, jie ėmė nekęsti vaidinimo dar jam neprasidėjus. (...) Nuostabus dalykas buvo tai, kad ir aktoriai pasijautė taip pat – jie davė auditorijai stiprų atkirtį, nekentė jų dar labiau. Davė kaip reikiant. Vakaro pabaigoje, žiūrovai buvo pribagti. Ir visi tie vyrai su smokingais, ir moterys, jie buvo pašurpę. Aš manau, kad tai buvo nuostabi naktis“.

Palaikydavo mažumos nuomonę

Apskritai H. Pinter ilgainiui pelnė skandalisto reputaciją – nors viešumoje nepasirodydavo pernelyg dažnai, tačiau jo interviu ar viešos kalbos pasibaigdavo arba skandalu, arba vienokiu ar kitokiu nesusipratimu, ar abiem vienu metu. Tačiau neabejotina tai, kad naujojo Nobelio premijos laureato niekaip neapkaltsi parsidavimu, pataikavimu, ar populiarumo vaikymusi. Tuo jis skiriasi nuo tų menininkų, kurie laikomi (ar save laiko) skandalistais ir kurių visi aštrūs pasisakymai tėra gerai surežisuoti triukai; kad įgytų daugiau populiarumo, kad geriau pirtų knygas ir t. t. Priešingai, daugeliu kontroversiškų klausimų atveju H. Pinter palaikydavo mažumos ar ypač nepopuliarią nuomonę. Taip, pavyzdžiui, buvo Balkanų karo atveju, kada, vyraujant visuotiniam pritarimui NATO intervencijai, dramaturgas tai pavadino brutaliu ir neteisingu aktu ir viešai gynė dabar jau suimtą bei tarptautiniais karo nusikaltimais apkaltintą serbų vadovą Slobodan Milošević.

Tarp kitų H. Pinter akibrokštų visuomenės daliai, kuri viską priima už gryną pinigą ir laikosi klusnios avių bandos principų, galima paminėti tai, kad Antrojo pasaulinio metu rašytojas atsisakė eiti į armiją, už ką buvo teisiamas, nubaustas didele pinigine bausia ir tik per stebuklą išvengė įkalinimo („į teismo salę buvau pasiėmęs dantų šepetėlį“, – vėliau prisiminė jis). Taip pat tai, kad demonstratyviai atsisakė britų premjero John Major jam siūlyto karališkojo titulo. „Niekada negalėčiau priimti kunigaikščio titulo iš konservatoriaus“, – vėliau žurnalistams „paprastai“ aiškino rašytojas.

Misteris Švelnusis?

Britų spauda H. Pinter lyg ir juokais yra praminusi „piktuoju dramaturgijos seniu“, nors pats rašytojas, išgirdęs, kad kažkas atsisako su juo kalbėtis, nes nėra jo bijo, pasipiktino: „Bet juk aš esu tikras misteris Švelnusis!“

Su tokia pat aistra ir kūrybiniu įsiūčiu, kaip ir rašydamas literatūrinius kūrinius, H. Pinter griežtai pasisakė prieš JAV vadovaujamą karą Irake, o prezidentą George W. Bush ne kartą viešai pavadino „nusikaltėliu ir žudiku“. Šiuo ir kitais atvejais nėra svarbu svarstyti, kas teisybės, o kas ne, tačiau svarbu pažymėti, kad H. Pinter visuomet turėjo stiprią pilietinę poziciją, kurios niekada nebijojo reikšti ir iki šiol aktyviai dalyvauja politiniame gyvenime – ne kaip politikas, bet kaip savo šalies ir pasaulio ateitimi suinteresuotas sąmoningas pilietis. Šia prasme H. Pinter yra vieno iš dviejų priešingų polių, kuriems neretai priklauso menininkai, smaigalyje – jis yra politiškas kūrėjas ir aktyvus pilietinės pozicijos reiškėjas. Jo priešingybės – menininkai, deklaruojantys visišką apolitiškumą ir besilaikantys pozicijos, kad menininkas privalo „pakilti virš kasdienybės“ ir atsiriboti nuo bet kokių visuomeninių reikalų.

Nejaučia konflikto

Pats H. Pinter viename interviu yra pasakęs, kad nejaučia jokio konflikto tarp buvimo rašytoju, ir tarp politinio aktyvizmo. Nors tiek vienam, tiek kitam galioja kiti dėsniai. Įvairiausiuose kontekstuose buvo ir tebėra kartojama H. Pinter pasakyta frazė, kad meniniame pasaulyje išnyksta ribos tarp to, kas yra tiesa, o kas – melas; tarp to, kas tikrovė, o kas – iliuzija. Dramaturgo

Naujojo Nobelio premijos laureato niekaip neapkaltsi parsidavimu, pataikavimu, ar populiarumo vaikymusi.

kritikai ne kartą tokį H. Pinter pasisakymą interpretavo kaip anarchizmo ar postmodernizmo ženklą, tačiau pats autorius net savo asmeniniame interneto puslapyje pabrėžia, kad jis vienu taisyklių laikosi kaip rašytojas, kitų – kaip pilietis. H. Pinter teigimu, gyvenime, priešingai nei kūryboje, atskirti tai, kas tiesa, o kas – melas, ne tik įmanoma, bet ir būtina. Tai ir susumuoja jo, kaip aktyvaus pilietinės pozicijos reiškėjo, veiklos esmę.

Kita vertus, 29 pjesių, 21 didelį pasisekimą turėjusio scenarijaus (įskaitant John Fowles romano *The French Lieutenant's Woman* adaptaciją) autorius niekada neneigė, kad jo kūryba yra politiška, tačiau ne „partijų politikos“, bet veikiau ta prasme, kad bet kokia kūrybinė veikla, susijusi su galia, jėga ir bejėgiškumu, su istorija, tapatybe, motyvacija ir poelgiu, yra neišvengiamai politiška.

Apskritai plačiau kalbėti apie vieno labiausiai analizuojamą pasaulio rašytoją ir žymiausio XX a. britų dramaturgo kūrybą nedidelės apimties straipsnyje neatrodo prasminga, tačiau verta pažymėti keletą svarbiausių kūrybos aspektų, kurie, mano manymu, galėjo nulemti Karališkosios švedų akademijos sprendimą paskirti H. Pinter Nobelio premiją.

Universalumo ir unikalumo dermė

Paradoksalu, tačiau, kad ir koks politiškas angazuotas H. Pinter nepasirodytų ar skelbtųsi esąs, jo kūryba, ypač pjesės teatrui, yra stebėtinai universalios. Didžiojoje dalyje kūrinių H. Pinter pasiekia tą idealą, kurio trokšta ne tik dramaturgai, bet ir visų žanrų rašytojai: jam pavyksta suderinti visuotinumą ir išskirtinumą. Pjesės *The Birthday Party*, *The Caretaker*, *The Homecoming*, *Betrayal*, *One for the Road*, viena vertus, yra stebėtinai paprastos, kita vertus – nepaprastai sudėtingos. Įdomu tai, kad daugelyje pjesių bendroji kūrinio schema ir erdvė – analogiškos. Dažniausiai veiksmas vyksta uždaroje patalpoje – kambaryje, nuošaliame name, vasarnamyje, kokioje nors jaukioje, aiškioje, lengvai atpažįstamoje vietoje. Dramaturgas aiškiai žaidžia su skaitytojo lūkesčiais. Savas kambarys, namai ar poilsio vieta yra tvirti kultūriniai ir literatūriniai topai, kurie siejami su jaukumu, ramybe, atsipalaidavimu. H. Pinter pjesėse šios įprastos ir „mielos“ vietos tampa tylių dramų arenomis.

Ryški kafiškoji tradicija

Priešingai nei, tarkime, Henrik Ibsen, kurio dra-

mose tylūs konfliktai dažnai virsta triukšmingomis šizofreniškoms isterijoms, H. Pinter yra kafiškosios tradicijos pasekėjas. Britų rašytojo kūriniuose jaukių veikėjų erdvę dažniausiai sugriaua koks nors paslaptingas pašalietis, tačiau jo keliama grėsmė nėra lengvai apčiuopiama. Trikdantis, bauginantis ir nemalonus įsibrovėlis išleidžia pačių veikėjų tariamai ramioje sąmonėje tūnančius siaubo demonus.

Geriausias tokios rašymo strategijos pavyzdys – viena ankstyvųjų pjesių *The Caretaker*. Dvejų brolių, Aston ir Mick įsivaizduojamą ramybę sudrumsčia įsibrovėlis – Aston valia į namus priimtas valkata Davies. Davies atsiradimas tariamai nusistovėjusioje tarp brolių santykių hierarchijoje įneša daug sumaišties, tačiau, kaip paaiškėja pjesės eigoje, dėl to nėra kaltas pašalietis benamis, nors jo atsiradimas paskatina pagaliau prasiveržti ilgą laiką slopintiems brolių jausmams.

Mizantropas ar idealistas?

H. Pinter nėra gailestingas žmogiškajai prigimčiai ir dėl to ne kartą kritikų buvo pavadintas mizantropu. Šiaip ar taip, jo pjesių psichologizmas yra aiškus: jei jauki dramos veiksmo erdvė dekonstruojama kaip iliuzija, tai nuoširdūs santykiai bei jausmai demaskuojami kaip kaukė ar apgaulė. H. Pinter nevengia kvestionuoti tradicinių křiščioniškųjų vertybių (nors jo kūryboje nėra nieko antikriščioniško): meilės artimui, pasiaukojimo, ištikimybės.

Šiuo atžvilgiu sunku vadinti dramaturgą mizantropu, jis veikiau yra kantiškosios tradicijos idealistas, kuriam už viską svarbiau elgesio motyvai. Jo pjesėse brėžiamose veikėjų santykių trajektorijose svarbiausia yra ne veiksmas, bet motyvai. Įprastinė dramos schema atskleidžia, kad personažų elgesys ir skelbiami motyvai neatitinka tikrųjų (neretai pasąmoninių) užmačių. Kita vertus, tai nėra klasikinis kaukės/tikrojo veido efektas, nes H. Pinter dominančios temos susijusios su kultūriniais stereotipais ir neva savaime aiškiomis vertybėmis, todėl ne visuomet lengva atskirti „veidą“ ir „kaukę“; iš čia ir H. Pinter dramų sudėtingumas. (Beje, cituoti H. Pinter pjeses – beviltiškas užsiėmimas, nes jo frazės, ištrauktos iš konteksto, paprasčiausiai atrodo bereikšmės ir netenka to emocinio ir filosofinio dekonstruojančio krūvio, kurį suteikia kūrinio visuma.)

Nukelta į 8 psl.

H. Pinter (deš.) susitinka su aktorais repetacijos metu, 1963 metais, Londone.

Janina Degutytė

Atkelta iš 5 psl.

niais kontempliatyviais, filosofiniais eilėrašciais. Tai ne jos stilius. Bijau retoriškumo. Daug kartų keičiau žodžius, frazes, tariausi su kolegomis. Aš irgi linkusi perrašyti, pakeisti, panašiai, kaip ir pati Degutytė. Juodraštyje turiu daug variantų. Jau šiandien kai ką būtinai kitaip išreikščiau. Gailiuosi, kad kai kur leidausi būti perkalbama ir per mažai dėmesio skyriau niuansams, jos stiliaus „neužbaigtumui“, „atvirumui“, „intymumui“. Gal tos visos plonybės ne taip svarbios vertėjams, kurie yra patys poetai. Jie originalą vis tiek perduoda savo balsu. Tą taikliai pastebėjo B. Cipijauskaitė savo recenzijoje. Degutytė rašo, kad eilėraštis yra „šviesus ir skaudus pasikalbėjimas su draugu, dialogas“. Jos poezijos vertimas buvo mano dialogas su ja.

—Kokie Jūsų tolesni planai? Ar dar ketinate versti lietuvių poeziją? Jei taip, tai kokius poetus? Kokie lietuvių poetai Jums artimiausi?

—Tiksliai atsakant, šiuo metu verčiu Liūnę Sutemą ir kai ką išspausdinsiu *Lituanus* žurnale. Suteima daug versta, bet dar liko ir ne-

išverstų eilėraščių. Norėčiau surinkti visus vertimus ir sudaryti rinkinį. Nežinau, kur rasiu leidėją.

Apskritai, dar neatsisakau moterų poezijos antologijos. Prisipažinsiu, buvo nelaukta ir apmaudu, kai Vilniuje radau Jono Zdanio moterų antologiją *Five Lithuanian Women*. Bet, ją paskačiusi, įsitikinau, kad mano atranka buvo kitokia. Jis savo įvade rašo, kad ilgai studijavo ir pagaliau suprato „women's voices“, bet, deja, nepaaiškina, ką ir kaip jis suprato ir kaip tai atsispindi atrankoj bei vertimuose. Aš didelių skirtumų nepastebėjau — visos skamban vienodai, „zdaniškai“. Aplamai Zdanį labai vertinu kaip vertėją, jo vertimus lengva skaityti angliškai, ypač vertingas ir stiprus jo Druskininkų poetų rinkinys. Bet visur originalu. Jam pasukus į moterų erdvę, atsitiko taip, kad abu išvertėm kelis tų pačių poecių eilėraščius — Miliauskaitės, Vaičiūnaitės, Paulauskaitės. Bet mes verčiam skirtingai. Išėjo ne dublikatai, o variantai. Skirtumas tuoj pastebimas, kai palygini vertimus su originalais. To paties originalo skirtingi vertimai skaitytojui yra dovana, nes atskleidžia vertėjų „virtuvę“ — vertėjams — savikritika, nauji uždaviniai, nauji iššūkiai.

Kalbėjosi Undinė Uogintaitė

JANINA DEGUTYTĖ

Vertė: G. M. Slavėnienė

*Taip lengva išeiti auštant,
Kai kvepia rasom ir lapais,
Kai baltas kelias linguoja
Ir sušnabžda medis: „Labas“...*

*Kai amžinybė jau kviečia,
Kai akys pernakt įskausta.
Su vienatve ant rankų
Taip lengva išeiti auštant.*

*It is easy to leave at dawn
With the fragrance of leaves and dew
A white road waves ahead
Threes whisper Hello*

*When eternity calls
And my eyes are still sore from the night
It is easy to leave at dawn
With my solitude in my arms.*

JANINA DEGUTYTĖ

Vertė: G. M. Slavėnienė

DRUSKA

*Žemė turi savo skonį,
ir ašara spindi tavim.
Kai penki vandenynai
supa mane
sūriom ir mėlynom vandenų sienom,
kai nešu tave
raudonam
medyje,
savo vieninteliam, išsišakojusiam
kraujo medyje, —
kaip vaikas tiesiu rankas
į saule šviečiantį
apvalų medaus korį.*

SALT

*Earth has its own taste.
A tear sparkles like you.
When the five seas
surround me
with salty blue water walls,
when I carry you
in the scarlet
tree,
the one-and-only
many-branched
tree of my blood,
like a child
I stretch out my hands
for the round
honeycomb
which shines like the sun.*

PINTER

Atkelta iš 7 psl.

Sudėtingos interpretacijos ir paprasta kalba

Nepaisant, kad apie H. Pinter pjeses prirašyta begalės labai sudėtingų traktatų ir filosofinių interpretacijų, kurių amplitudė — nuo krikščioniškosios moralės iki budistinės etikos apraiškų — dramaturgas laikomas ryšytoju, iš esmės atnaujinusiu anglų literatūrinę kalbą ir „nuleidusiu“ ją ant žemės. Jo sakiniai yra trumpi, kapoti, žodžiai — paprasti ir kasdieniški; jokių padalinimų ar „aukštojo stiliaus“. Ypatingai didelę reikšmę turi pauzės. Dėl šių priežasčių dar prieš kelis dešimtmečius Didžiojo Oxford anglų kalbos žodyno autoriai įtraukė žodį „pinteresque“ — pinteriškas, kuris aiškinamas, kaip „būdingas rašytojui H. Pinter“. Šiuo žodžiu net ir kituose kontekstuose kartais apibūdinamas kalbos vartojimo stilius, būdingas H. Pinter.

Žebenkštis po kokteilių staliuku

Iš tiesų apie H. Pinter pjeses bei jų pastatymus yra prirašyta daug kurioziškų vertinimų ir neįtikimų interpretacijų, gal dėl to pats H. Pinter savo kūrybą komentuoja nenoriai. Kartą, nepatenkintas klausėjo įkyrumu, neatlyžtanciai kartojancio „apie ką“ yra rašytojo pjesės, autorius atšovė: „Apie žebenkštį po kokteilių staliuku“. Dramaturgo nuostabai ir (galbūt) ironiškam pasitenkinimui, ši frazė taip išplito tarp kritikų, kad tapo kliše, apibūdinančia jo kūrybą; nemažai „rimtų“ mokslininkų priėmė šią frazę kaip ypatingą metaforą, neva įduodančią raktą į H. Pinter pjeses, nors pats autorius ne kartą paneigė sakinii suteikęs kokią nors išskirtinę prasmę, iškyrus tai, kad juo norėjęs paerzinti įkyrų skaitytoją.

Kitu atveju, kolegai dramaturgui Terence Rattigan visu rimtumu pastebėjus, kad pjesė *The Caretaker* yra apie „Dievą, Šventąją Dvasią ir žmoniją“, H. Pinter pasiipiktinęs pareiškė: „Ne.

Pjesė yra apie du brolius ir sargą!“

Kadaise H. D. Lawrence rašė: „Niekada nepasitikekite autoriumi, pasitikekite kūrinium. Kritiko užduotis yra išgelbėti kūrinį nuo jį parąšiusio autoriaus“. Prisiminus, ką apie kritiką sakė H. Pinter ir visa tai sudėjus krūvon, panašu, kad mįslių ir įtarinėjimų pilna dramaturgo kūryba verta dėmesio: juk pasitikėti negalima niekuo.

Harold Pinter
Nobelio literatūros premijos laureatas.